

שם הטקסט:

סוזן לוי, בין יהודים לערבים ולצרפתים בתוניסיה בכתבי אלבר ממי

את הטקסט חיברה סוזן לוי. הטקסט חובר ופורסם בשנת 1980 בכתב העת פעמים אשר מפורסם בירושלים. הטקסט נועד להראות את התפיסות של יהודי תוניסיה, כפי שהדבר בא לידי ביטוי בתפיסת העולם של אחד מאנשי הרוח הבולטים של יהדות זו, אלבר ממי.

הכרתי את הטקסט בקורס **כאן יכתב שם הקורס**. ההקשר היה תיאור של יהדות תוניסיה והדרך שבה הכיבוש האירופאי של המדינה השפיע על התושבים היהודים של מדינה זו. המרצה הוסיף כי מעניין מאוד לדעת על הדברים שאולי יפתיעו כמה מאיתנו. ואכן קראתי את המאמר והסיבה שבחרתי אותו היא כי אני מתחבר מאוד לדברים של ממי בנוגע לחוויה של היהודים בגולה. המאמר מראה כיצד הם היו צריכים לתמרן בין הנאמנות היהודית שלהם ובין החיים שלהם בתור תוניסאים. כאשר קראתי לראשונה את המאמר עלתה בי השאלה מה הפך את היהודי לדמות אשר מושכת תשומת לב שלילית כה רבה בנוגע אליו.

ציטוט נבחר מתוך המאמר:

"נוסף לעליות ולמורדות בתחום הפוליטי, הרי אחת התופעות הבולטות שעמדו ביסוד תלישותם של יהודי תוניסיה הייתה בעיית הקומוניקציה. זו מומחשת בתיאורו של ממי את המצוקה האישית שהניעה אותו להיות סופר:

חשתי התכחשות גוברת והולכת, ללא נשוא, לשפת-אמי, הערבית-יהודית(שפה נכה, ניב המורכב ממילים עבריות, ערביות, איטלקיות, צרפתיות, כמעט בלתי-מובן לערבים, וחסר-קיום לגבי האחרים), וכבוד מנופח, מופרז, משתק לשפה".

דראמה לשונית זו אכן היוותה מחיצה בין היהודים ובין הערבים, הצרפתים ויתר תושבי תוניסיה(האיטלקים, הספרדים, האנגלים), והדגישה אולי יותר מכל את חומרת תלישותם הפיסית של היהודים ואת ניכורם הרוחני. תיאור היחסים שנטוו על קרקע נוכרייה זו בין היהודים הנשלטים לבין הערבים הנשלטים והצרפתים השולטים, כפי שהם משתקפים בכתבי ממי, עשוי אפוא להוסיף להבנת אופן קיומה של יהדות תוניסיה, קשייה, תקוותיה, והתנתקותה מתבל-ארץ זה, שהשתניכותה לו הייתה חרותה בתודעתם של היהודים. על-פי סיפורים ואגדות שעברו מדור לדור במשך מאות שנים" (לוי, 1980, עמ' 73).

ובהמשך המאמר:

"במערכת-יחסים זו, שהיא תערובת של אחווה ואיבה כלפי הערבים ושל יראה והערצה כלפי הצרפתים, חשו היהודים את עצמם מנודים מכאן ומכאן. הצטופפותם בגטו המשתרע בין מסגד סידי מוחרז והקאתדראלה, שעליו הם שטו כמאה שנה בין הערבים והצרפתים-99 היתה להם, למרות הקשיים הפנימיים הרבים, לנחמה ולישועה. שטח גיאוגרפי ופסיכולוגי מצומצם זה העניק להם תחושה של חוס וסולידאריות ואיפשר להם לשמור על זהותם. אך רבים, כמו ממי, חשו בהצטופפות זו תחושה של מחנק פיסי ורוחני. על-כן הבריחה, או הפנייה לתנועות-השחרור השמאליות או הלאומיות, וההחלטה שילא להביט לאחור כדי לא להיחפך לנציב מלח"י" (לוי, 1980, עמ' 83).

המאמר המדובר הוא מאמר אשר במצבם של יהודי תוניסיה כפי שהדבר בא לידי ביטוי בתפיסתו של הסופר אלבר ממי. בספריו הוא מתאר את היחסים של היהודים יחד עם המקומיים הערבים ועם השליטים החדשים שתפסו את מקום השלטון הישן(לוי, 1980). מטרת הכותב היא לתאר את התיאור המוחשי של קורות היהודי בתוניסיה אשר סבלה מתנאי מצוקה בשנות העשרים ועד לשנות החמישים בה עלו מרבית יהודי תוניסיה לישראל. תיאור זה בא לידי ביטוי בספרים אותם כתב וברומנים אשר תיארו את רוח התקופה לנוכח מציאות זו. המסות אותם כתב אלבר ממי הסבירו את הגורמים למצב זה. המחברת סוזן לוי ביקשה לתאר את המציאות הזו של יהודי תוניסיה, לנוכח ניתוח הדברים אותם מתאר אלבר ממי ביצירות שלו.

מן הטקסט ניתן להסיק כי היו ארבעה גורמים אשר הביאו לכך שיהודי תוניסיה כבר לא יכלו לקחת חלק בחברה התוניסאית והעדיפו להגר לישראל: איבה מושרשת של ערביי המקום, דיכוי ממושך תחת שלטון צרפתי, זעזוע עמוק בעקבות הכיבוש הגרמני וזעזועים שנגרמו בעקבות השחרור הלאומי של תוניסיה(לוי, 1980). כל הגורמים הללו אשר מתוארים במאמר מוסברים בקטע המצוטט אשר מובא לעיל בתור סיבות אשר נגרמות מתוך חוסר תקשורת של החברה היהודית יחד עם החברה הערבית בתוניסיה. היהודים לא הצליחו להיטמע במשך הדורות בחברה הערבית שבה הם חיו אולם גם לא הצליחו למצוא חן בעיני הכובשים הזרים אשר התשלטו על תוניסיה, כך שנשארו קרחים מכל הכיוונים.

החשיבות ההיסטורית של הטקסט היא בביאור של הסיבות והגורמים אשר הביאו לעלייה היהודית לאחר הקמת המדינה. נהוג לחשוב כי הסיבה העיקרית לעלייה הייתה התנועה הציונית וההצלחה שלה להקים מדינה, אולם כפי שעולה מתוך המאמר, המציאות הייתה מורכבת מכך. הגורמים היו מורכבים יותר והסיבות אשר הביאו לבסוף לעלייה, כפי שהדבר עולה ממקור ראשון של בן התקופה, היו צירוף של נסיבות כאשר הקמת המדינה היא רק חלק מהן. החשיבות התרבותית של הטקסט היא בעמידה על המניעים התרבותיים אשר הביאו לתחושות השונות של יהודי תוניסיה. מבחינות רבות, ואלבר ממי אומר את הדברים בצורה מפורשת, היהודים לא היו שונים מן האוכלוסייה המקומית כלל, אלא שהשוני שלהם נגזר עליהם משום שהאוכלוסייה המקומית לא רצתה לשלב אותם בתרבות המקומית בצורה הוליסטית.

צטט מתוך מאמר אקדמי בסיליבוס הקורס (או קורס אחר) המתייחס לטקסט או לרעיון המרכזי שבו.

פרטי המאמר: הלל כהן, חייו ומותו של היהודי הערבי בארץ ישראל ומחוצה לה, עיונים בתקומת ישראל. מולדות בגולה. עמ' 171-200.

ציטוט מתוך המאמר:

מתי החלו יהודים להגדיר את עצמם ערבים? סומך לא התייחס לשאלה בריאיון הנוכח, אולי מכיוון שכמו ממי הוא גדל בתוך זהות זו. ואולם התודעה של היות 'יהודי-ערבי' הייתה במידה רבה תוצר של העת החדשה, וכך גם המונח 'יהודים-ערבים'. מונח זה לא רווח במאות השנים של שלטון מוסלמי, ואף יהודים שהחזיקו במשרות בחצרות שליטים ערבים או כתבו בערבית דומה כי התמורות של העת החדשה – החזירה מן המערב למזרח